

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta sociálních věd

Institut mezinárodních studií

PROTOKOL O HODNOCENÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(Posudek vedoucího)

Práci předložil(a) student(ka): **Bc. Anna Andrlová**

Název práce: **ANDRLOVÁ, Anna. Return Decisions of Highly Skilled Migrants in Bosnia and Herzegovina after 2005. Praha, 2020. 91 pages. Master's Thesis (Mgr.). Charles University, Faculty of Social Sciences, Institute of International Studies. Department of Russian and East European Studies.**

Vedoucí práce (u externích vedoucích uveďte též adresu a funkci v rámci instituce): **PhDr. Ondřej Žíla, Ph.D.**

1. OBSAH A CÍL PRÁCE (stručná informace o práci, formulace cíle):

Anna Andrlová se rozhodla ve svém diplomním projektu k ojedinělému kroku. Namísto předpokládaného upřednostnění věnovat se v rámci studia migrací v Bosně a Hercegovině (dále jen BaH) problematice ekonomicky podmíněné (e)migrace (tzv. Brain Drain), se autorka rozhodla věnovat opačnému procesu, tedy návratu kvalifikovaných a terciérně vzdělaných jednotlivců (tzv. Brain Gain) do své mateřské země. Ačkoliv je tento migrační pohyb v kontextu objemu za prací a studiem odchozích Bosňanů marginální, předkládaná diplomní práce mapuje v podobě pilotní studie tuto západními odborníky prakticky zcela přehlíženou problematiku. Namísto tradičního pohledu akademického prostředí, který Bosnu a Hercegovinu vnímá optikou poválečné, postsocialistické země ochromené absencí konsensu mezi politickými elitami tří konstitutivních národů, volí Anna Andrlová odlišný přístup. Svým výzkumem sice přihlíží k potížím, které limitují daytonskou BaH, nicméně se svým cílem soustředí na něco jiného. Diplomový projekt se striktně věnuje analýze faktorů, které motivovaly vysoce kvalifikované migranty k návratu do BaH. Kandidátka shromáždila, rozebrala, a prodiskutovala rozličné subjektivní kariérní, rodinné a životní preference informantů – navrátilců do BaH.

2. VĚCNÉ ZPRACOVÁNÍ (náročnost, tvůrčí přístup, argumentace, logická struktura, teoretické a metodologické ukotvení, práce s prameny a literaturou, vhodnost příloh apod.):

Autorka na základě bohatého empirického materiálu (celkem 33 respondentů), který je zdařile ukotven v solidním teoreticko-metodologickém rámci, nabízí vhléd do rozhodovacích strategií navrátilců. Klíčovou otázkou celé práce je, proč se kvalifikovaní a vysokoškolsky vzdělaní lidé vrací ze zahraničí do BaH. Andrlová odmítá tradiční tezi, že za návratem stojí "ekonomické důvody". Naopak se přiklání k argumentaci, že zdůvodnění je mnohem komplexnější povahy. K nastavení výzkumného designu práce našla autorka inspiraci v práci Achenbachové, která se věnovala výzkumu motivací čínských navrátilců z Japonska.

3. FORMÁLNÍ A JAZYKOVÉ ZPRACOVÁNÍ (jazykový projev, správnost citace a odkazů na literaturu, grafická úprava, formální náležitosti práce apod.):

Práce je srozumitelně strukturována do pěti stěžejních kapitol. Andrlová v textu postupuje logicky. V teoreticko-metodologické části Andrlová poctivě představuje a diskutuje klíčové migrační teorie a empirické studie o vysoce kvalifikovaných migrantech. Po teoreticko-metodologickém ukotvení projektu nastiňuje migrační profil BaH v kontextu poválečné obnovy a postsocialistické transformace. V empirické části pak představuje a diskutuje výsledky. Ty jsou na závěr konfrontovány se zjištěními jiných autorů, kteří se věnovali problematice Brain Gain. Text je opatřen bohatým poznámkovým aparátem. Některé z poznámek pod čarou by svým významem měly být součástí hlavního textu. Nemám kritické výhrady ke zpracování projektu; textu splňuje všechny formální náležitosti.

4. STRUČNÝ KOMENTÁŘ HODNOTITELE (celkový dojem z bakalářské práce, silné a slabé stránky, originalita myšlenek, naplnění cíle apod.):

V kontextu prací vznikajících na IMS je předkládaná práce ojedinělá. Originální přístup, teoretický diskurs, seskupená data založená na několikaměsíčním terénním výzkumu v BaH, úctyhodný vzorek respondentů (33), kritická reflexe a důsledná analýza jsou ústředními aspekty, které charakterizují tento projekt. Důraz Andrlové na výzkum problematiky Brain Drain ve vztahu ke studiu role bosenskohercegovinské diaspory ve světě naznačuje, kudy je možné nejen dále rozvíjet akademický výzkum, ale především i politické úsilí v daytonské BaH ve snaze motivovat a přitáhnout kvalifikované migranty zpět do vlasti.

K textu mám několik připomínek spíše marginální povahy. Empiricky průkaznější by patrně bylo sledovat návrat migrantů, kteří BaH opustili až po skončení války v roce 1995. Rozhodnutí Andrlové do vzorku zakomponovat odchod v letech 1990-1995 může (ale nutně nemusí) ovlivňovat shrnující interpretaci kumulovaných dat všech zpovídaných navrátilců do BaH. Jinými slovy důvody (a jejich reflexe), kvůli nimž jedinec opouští BaH v letech 1990-1995, byly kvalitativně výrazně odlišné od důvodů usměrňujících rozhodnutí odejít v poválečném období.

Autorka se soustředila především na prostředí Sarajeva, kde lze přirozeně očekávat největší počty navrátilců. Přestože dále pozornost věnovala i respondentům v Mostaru, Tuzle a Banja Luce, celkové vyznění studie mapuje a reflektuje především prostředí Federace BaH. Získaná data by bylo zajímavé srovnat (pokud takoví navrátilci jsou) s údaji osob, které se vrátily do BaH a usadily v menších sídlech Federace, ale především i v Republice srbské.

Na základě sestaveného, velmi úzkého, profilu je obtížné výsledky výrazněji zevšeobecňovat a dále s nimi pracovat. Je tak ošemetné vyvozovat všeobecnější závěry, neboť 85 % respondentů Andrlové je zaměstnáno v akademickém prostředí. Kvantifikace shromážděných dat o respondentech (odkud se vrací, kdy se vrací atd.) má vzhledem k celkovému počtu omezenou vypovídací hodnotu. Informace o těchto osobách by bylo nutné v dalším výzkumu srovnat s osobami, které působí v jiných profesích. Budoucí výzkum by měl rovněž posoudit, kolik navrátilců se osob setrvalo v BaH a kolik se po čase opětovně odebralo (a z jakých důvodů) do zahraničí. Za velmi důležitý identifikátor v rámci návratové migrace, na nějž Andrlová upozornila, považuji tzv. dvojí občanství, které evidentně zvýšilo motivaci migranta k rozhodnutí k návratu. Téměř polovina respondentů Andrlové byla držiteli dvou pasů.

Daytonská realita, která je signifikantní v rozhodnutí tisíců osob ročně odejít do zahraničí, není v práci detailněji rozebrána. Čtenář se tak může pouze domnívat, co kromě všeobecných zdůvodnění (nezaměstnanost, korupce, etno-nacionální diskurs, neuspokojivé životní podmínky aj.) limituje celkově nízký počet navrátilců, a naopak vede výrazný počet Bosňanů k rozhodnutí odejít do zahraničí. Andrlová nicméně správně v textu naznačuje, nakolik se na fenoménu Brain Drain podílí aktuální hospodářská konjunktura Německa a dalších západoevropských zemí.

Jinak vyvážený a střídavý pohled Andrlové v otázce Brain Drain a Gain v BaH v kontextu daytonské reality nesdílím v její tezi, že "navzdory chmurným statistikám o odlivu obyvatel, je možné identifikovat vysoce vzdělané navrátilce..., kteří mohou přispět k budoucímu rozvoji země a udržitelnému míru, pokud ne k zastavení Brain Drain procesu" /s. 41/. Soudím, že toto tvrzení je spíše romantizující povahy, které by mělo být dále vyargumentováno. Namísto autorčina optimistického přístupu u mě v této otázce převažuje skepticizmus.

5. OTÁZKY A PŘIPOMÍNKY DOPORUČENÉ K BLIŽŠÍMU VYSVĚTLENÍ PŘI OBHAJOBĚ (jedna až tři):

Přestože neexistují relevantní statistiky, kolik osob dle Andrlové mohlo opustit BaH v období let 1995-2019?

Proč je pro bosenskohercegovinskou administrativu takový problém evidovat počty osob, které se rozhodly vrátit do BaH, stejně jako počty osob, které BaH opustily?

Kolik osob se odhadem mohlo vrátit v rámci tzv. Brain Gain do vlasti? Co tento údaj vypovídá o BaH?

Proč v BaH doposud chybí ucelená strategie ohledně institucionálního přístupu k Brain Gain?

Proč bosenskohercegovinské instituce (záměrně?) opomíjejí roli diaspory a proč sama diaspora nezastává aktivnější roli v otázce tzv. Brain Gain?

6. DOPORUČENÍ / NEDOPORUČENÍ K OBHAJOBĚ A NAVRHOVANÁ ZNÁMKA

Na základě výše vyřčeného je zjevné, že Anna Andrllová napsala nadstandardní práci, kterou rozhodně doporučuji k obhajobě a hodnotím výborně – A.

Anna Andrllová by měla zkrácenou verzi publikovat v zahraničním odborném časopise, případně nabídnout v upravené podobě jako ucelený, teoreticky ukotvený a empiricky podložený Policy Paper pro bosenskohercegovinské Ministerstvo pro lidská práva a uprchlíky.

Datum: 25. 1. 2020

Podpis:

Pozn.: Hodnocení pište k jednotlivým bodům, pokud nepíšete v textovém editoru, použijte při nedostatku místa zadní stranu nebo přiložený list. V hodnocení práce se pokuste oddělit ty její nedostatky, které jsou, podle vašeho mínění, obhajobou neodstranitelné (např. chybí kritické zhodnocení pramenů a literatury), od těch věcí, které student může dobrou obhajobou napravit; poměr těchto dvou položek berte prosím v úvahu při stanovení konečné známky.